

Ramaderia i sostenibilitat als Pirineus: present i futur.
Cloenda 19 Maig 2.005

Agraïments.

En primer lloc voldria felicitar al PirineuFòrum per l'organització d'aquestes jornades que ens permeten aportar diferents propostes i visions, pel futur dels Pirineus, dels nostres Pirineus, dels Pirineus de tots. Voldria felicitar a DEPANA i al GAP, Grup de l'Alt Pirineu per la realització d'aquestes jornades: us ho agraeixo perquè precisament el Departament d'Agricultura vol dialogar amb els pagesos, amb els usuaris del món rural i amb tots aquells que tenen una especial visió del territori per tal d'elaborar un model sostenible d'agricultura de muntanya: sostenible econòmicament, sostenible medi ambientament, i finalment sostenible sociològica i culturalment.

És precisament per això que el Conseller Siurana ha promogut la realització del Congrés del Món Rural amb l'objectiu de definir un nou model per l'agricultura catalana i que sigui elaborat participativament. Us vull invitar a que hi participeu. Precisament ahir, al Delta del Ebre, ja va començar, amb la sessió del grup de treball sobre espais naturals, la segona etapa de sessions, que s'han promogut dins de cada un dels cinc àmbits del Congrés.

- El repte del diàleg món rural / món urbà
- El repte de la competitivitat
- El repte de la sostenibilitat
- El repte de la vertebració social
- El repte institucional

El desenvolupament del Congrés del Món Rural en aquests cinc àmbits són el reflex de la nostra voluntat de donar resposta a les demandes de la societat catalana.

Defensar la muntanya i defensar els Pirineus.

Gestionar les zones de muntanya no és gens senzill, ja que representen el 40% del territori de Catalunya, un 5% dels seus habitants que a més estan dispersos en prop de 300 municipis. Aquest és el primer handicap natural de les 10 comarques qualificades com de muntanya. Pot sorprendre aquesta situació, però Catalunya és un territori globalment muntanyós, ocupat per muntanyes i valls amb una superfície forestal d'un 61% (la mitjana Europea se situa en un 25%), el 33% és ocupat pels sols agrícoles i el 5,4% pel sòl urbà. És per això que us agraeixo que feu propostes i precisament des de la muntanya, per superar aquestes dificultats, precisament quan la seva situació mediambiental, social i econòmica ha evolucionat molt ràpidament en els darrers anys.

L'agricultura de muntanya pel Departament d'Agricultura té un valor especial ja que gestiona el 40% de la SAU, però només representa prop del 15 % de les explotacions, el 15% de la renda i el 15% del treball incorporat a l'agricultura.

És cert que en els darrers anys s'ha frenat la tradicional tendència a la despoblació de les zones de muntanya i pràcticament s'ha recuperat la població existent a principis dels anys vuitanta, convertint-se la majoria de comarques en zones demandants de mà d'obra. Però el principal sector de desenvolupament ha estat pràcticament el

monocultiu del turisme i els seus serveis, un turisme que precisa infraestructures. Però també d'un turisme que precisa de paisatge i d'algú que el conservi respectuosament. Aquesta és la funció que s'encomana al sector agrari. En efecte, l'agricultura, la ramadera i el sector forestal assumeixen, ara, una nova funció que s'afegeix a la de la producció, la de mantenir el paisatge, la de protegir el medi.

El manteniment del mosaic de l'activitat agrícola esdevé una necessitat per al manteniment del medi natural. És per això que es reconeix explícitament la funció social i mediambiental de l'activitat agrària i del seu caràcter multifuncional com productora d'aliments, com element d'equilibri territorial especialment de les zones de muntanya, de preservació del paisatge i de la biodiversitat i com conservadora del medi rural i del patrimoni natural i cultural de Catalunya.

Estem en deute amb les zones de muntanya

A Catalunya estem en deute amb les zones de muntanya. Precisament enguany, any de sequera, és quan no hem d'oblidar que a Catalunya les precipitacions es concentren a les zones de muntanya i especialment als Pirineus. És per això que tota la xarxa d'abastament d'aigua del país es nodreix bàsicament dels rius que baixen dels Pirineus. A més els sòls agraris representen el més gran embassament de Catalunya. És per això que mantenir la muntanya, mantenir l'agricultura i la ramaderia en els Pirineus, és de vital valor estratègic pel desenvolupament de tot el territori de Catalunya. El sòl agrari és un sistema territorial, inclòs en el cicle de l'aigua, que actua com el gran embassament, l'element regulador d'aigua, més important de Catalunya.

És en aquests sentit, que un dels objectius prioritaris del Departament d'Agricultura és la de mantenir un "Medi Rural Viu" amb pagesos establerts per tot el territori.

Els Parcs Naturals són Denominacions d'Origen de Qualitat.. natural.

Protegir el Medi Natural és el nostre deure però hem de saber també que pot ser un nou element de desenvolupament. És per això que des del Departament d'Agricultura estem promovent l'Agroturisme, com complement de la renda dels pagesos però també com nova fórmula d'apropament del ciutadà a la Natura. Per la seva especial situació geogràfica, a mig camí entre les zones tropicals i les zones àrtiques, i pel seu peculiar orografia, a Catalunya coincideixen, en un territori limitat, un bon nombre d'espais diferents representatius de moltes de les estructures de paisatge que es troben a Europa i al nord d'Àfrica. Aquesta varietat, res habitual en països de similars dimensions, determina una extraordinària diversitat biològica que s'ha preservat, en formacions i comunitats més o menys riques i extenses, fins als nostres dies.

Per assegurar la continuïtat de molts dels paisatges que avui coneixem, cal dedicar atenció i esforços a la preservació i el foment, si cal, de la seva riquesa i diversitat, així com reservar una part de l'esmentat territori per destinar-lo a garantir la viabilitat dels equilibris naturals i la conservació dels recursos vius. Per a això s'han definit unes Denominacions Naturals, els Espais d'Interès Natural, reconegudes àmpliament per la societat que no sol prestigien, sinó que representen unes veritables marques territorials de qualitat, sent la de Parc Nacional i Parc Natural les més apreciades. A títol d'exemple només cal destacar que al parc Nacional d' Aigüestortes i Llac de Sant Maurici, es reben més de mig milió d'ecoturistes, amb un cert nivell d'educació i de capacitat de despesa, que ha incidit positivament en l'economia de la zona.

La ramaderia extensiva és necessària per conservar prats i pastures.

La ramaderia extensiva és necessària per conservar prats i pastures. La ramaderia de remugants, com han comprès tradicionalment els països alpins, representa el coadjuvant necessari per a la conservació del medi natural i els paisatges naturals. En efecte els remugants i també els cavalls, representen una de les millors eines per tal de reduir la biomassa, i mantenir els prats, amb tota la seva biodiversitat.

Una de les pràctiques habitualment utilitzades pels pastors en zones de muntanya era la realització de cremes de pastures per eliminar matolls i plantes dominants i regenerar les pastures. Aquest ús tradicional, causa d'innombrables incendis forestals, va ser prohibida, afavorint-se masses contínues de matoll que disminuïen la biodiversitat i al seu torn propagaven els incendis amb major rapidesa. Finalment les cremes controlades i la ramaderia han permès complir amb la necessitat de respectar la natura, respectar les normes i aconseguir un renovellament de les pastures. El disseny dels nous esquemes de prevenció es basa en la promoció d'un mosaic de cultius, zones forestals i tallafocs. Els remugants en general, i la fauna salvatge en particular en particular permeten amb un màxim d'eficàcia, un manteniment d'una activitat tradicional i un augment del valor mediambiental del territori. El problema bàsic se situa en el finançament de les noves activitats i la responsabilitat de la gestió dels nous espais, cada vegada més allunyada dels actors agraris.

Una agricultura vocacional

L'agricultura de muntanya és diferent ja que requereix una alta especialització en la ramaderia i a la vegada una vocació de treballar en espais oberts i durs. És per això que ens manquen pastors. Per respondre a aquesta problemàtica es va crear l'escola de pastors de Catalunya, situada en la Seu d'Urgell, al centre dels Pirineus de Catalunya, que intenta pal·liar la situació, però es troba limitada per la baixa valoració econòmica i social d'aquest personal d'alta qualificació.

Com a complement i potser amb un major èxit, la Generalitat disposa de les Escoles Forestals de Santa Coloma de Farners i de Pont de Suert, on es formen els futurs Agents Forestals i personal especialitzat per a la gestió dels boscos, parcs naturals i ara més recentment esports de muntanya.

A la muntanya cal potenciar el creixement endogen.

En les zones de despoblament és difícil que hi hagi creixement endogen, és per això que des de la Unió Europea es disposa de dos bons instruments addicionals, al del desenvolupament agrari estricte. Es tracta dels programes europeus "Leader Plus" i "Proder" en els que participa en el seu finançament la Comissió Europea, el Govern català i l'Estat. Això suposa l'aplicació de prop de 100 M d'Euros, en cinc anys, fins al 2006, i tenen com a objectiu la millora de les condicions de vida de les àrees rurals.

El "Leader Plus" és dirigit a potenciar els productes locals, la millora dels recursos naturals i culturals i la divulgació de noves tecnologies. L'interès d'aquest programa és la seva especificitat local i que sigui vinculada al patrimoni natural, paisatgístic i arquitectònic o bé a la gastronomia, l'agroindústria o l'artesania d'àmbit local, potenciant a la vegada la introducció de noves tecnologies. El programa "Proder" incideix al seu torn a la diversificació de les activitats de l'àmbit agrari dirigida a descobrir nous jaciments d'ocupació, ja sigui en la promoció del turisme, l'artesania i la transformació i comercialització de productes tradicionals alimentaris.

En els dos programes s'intenta generar un desenvolupament intern. És per això que són gestionats per grups d'acció local, a partir dels quals el protagonisme i la capacitat d'iniciativa del territori assumeixen la seva màxima expressió i nivell de responsabilitat. El nombre i el volum dels programes aprovats posen en relleu la creativitat i el poder de convocatòria, de la societat rural i agrària, generant-se inversions per un valor tres vegades superior, a l'aportat per l'Administració.

La vaca Bruna dels Pirineus un cas exemplar de desenvolupament endogen.

Els ramaders de muntanya han tingut una colla d'iniciatives pròpies en les que cal destacar el de la millora de la raça Bruna dels Pirineus. S'han optimitzat les seves qualitats càrnies i s'ha realitzat paral·lelament un dràstic i definitiu sanejament. Cal destacar que s'ha aconseguit una vaca Bruna molt rústica, dòcil i que s'adapta a circumstàncies molt variables. Les actuacions van culminar, l'abril de 2001, la seva aprovació a nivell europeu, amb la seva denominació de raça "Bruna de Muntanya".

La raça bruna té grans qualitats de producció i és especialment de molt fàcil maneig. Els costos de producció s'han rebaixat, mitjançant la implantació de senzills tancats elèctrics, transparents per la fauna, que es poden trobar per tot els Pirineus i s'adapten perfectament al paisatge. Els remugants han tornat a la seva primitiva funció d'aprofitament dels prats i pastures, disminuint la demanda de pinsos compostos d'importació. A partir de llavors s'ha definit un model piramidal que s'inicia a partir d'un grup restringit de ramaderies altament seleccionades amb més de 7.000 vaques inscrites.

La cabanya de raça Bruna s'ha ampliat progressivament, descendint cap al peu de muntanya, amb una població més o menys pura de més de 40.000 caps, que representen el 66% de les vaques nodrisses de tot Catalunya.

Les zones de muntanya són sinònim de qualitat, i és per això que es ramaders varen anar més lluny. Tot aquest ardu treball necessitava d'una compensació comercial i per tant econòmica. L'objectiu era el de diferenciar qualitats i premiar el treball ben fet, simplificant la cadena productiva i implementant la traçabilitat, "des del pagès al consumidor". És per això que varen impulsar la Indicació Geogràfica Protegida (IGP), "Vedella dels Pirineus", a la que han sol·licitat la seva adhesió ramaders del sud de França. I així, és el propi sector el que gestiona la promoció i defensa dels productes de qualitat, que identifiquen a tot un col·lectiu i finalment un territori.

El darrer pas: la comercialització de la carn ecològica.

Les comarques i els ramaders dels Pirineus que ja tenien una tradició en la producció de productes ramaders qualificats; el formatge, la mantega i la vedella han volgut ampliar el seu àmbit d'acció vers la producció ecològica. Els interessants ajuts europeus i espanyols per la cria de vedells de producció ecològica, ha fet que ràpidament és constituís un grup de ramaders que han optat per aquest nou camí. El segon pas, el del engreix de vedells, ja ha tingut més dificultats, degut al encara elevat cost dels pinsos produïts amb sistemes de producció ecològica. També hi ha incidit la manca d'escorxadors, sales de desfer, distribució i comerç en general d'aquest nou tipus de producte. És per això que des del Departament estem encoratjant a que la cadena agroalimentària es consolidi, per tal de comercialitzar la carn ecològica.

Conclusions.

Per concloure vull tornar a agrair a DEPANA i GAP, la realització d'aquestes jornades de diàleg que ens permeten millorar la nostra tasca vers la consolidació d'un nou model d'agricultura i ramaderia. És en aquest sentit que us voldria anunciar que actualment el Departament ha iniciat els treballs per l'elaboració d'un nou Programa de Desenvolupament Rural, en el que volem que s'introdueixi el concepte de Contracte Territorial d'Explotació. Els estudis que hem iniciat, tenen com objectiu establir les directrius i mesures per tal modernitzar una agricultura i ramaderia de muntanya per tal de que sigui dinàmica i a la vegada sostenible i que permeti mantenir els valors culturals i el seu paisatge i territori. El Contracte Territorial d'Explotació vol actuar a nivell d'empresa, de microcirurgia per tal de resoldre problemes concrets i amb objectius diferents a cada territori.

Finalment us puc garantir que les conclusions d'aquestes jornades seran tingudes en compte en els grups de treball del Congrés del Món rural que te com objectiu prioritari establir un nou marc de diàleg i jo diria a més de simbiosi entre el món rural i el món urbà.